

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Anmeldelse af Per-Erik Ellström m.fl. (red.) Livslångt lärande, Lund 1996

Rasmussen, Palle Damkjær

Published in:
Nordisk Pedagogik

Publication date:
1998

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Rasmussen, P. D. (1998). Anmeldelse af Per-Erik Ellström m.fl. (red.) Livslångt lärande, Lund 1996. *Nordisk Pedagogik*, 18(3), 190-192.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Per-Erik Ellström, Bernt Gustavsson & Staffan Larsson (red.): *Livslångt lärande*. 309 sider. Studentlitteratur, Lund 1996

Anmeldt af Palle Rasmussen, Aalborg Universitet

Bogen rummer 13 artikler om voksenuddannelse og voksenlæring i dag, skrevet af forskere ved eller med tilknytning til Linköpings universitet. Den er beregnet som lærebog ved grunduddannelse og efteruddannelse, men henvender sig også til politikere og beslutningstagere med interesse for uddannelse og læring. Den vil kunne finde god anvendelse i disse sammenhænge. Ikke alle artikler er vellykkede eller interessante, og jeg kunne have ønsket nogle spørgsmål belyst bedre. Men som helhed fremlægger bogen et godt overblik over væsentlige temaer inden for voksenuddannelse og læring, baseret på en sammenhængende og teoretisk nuanceret forståelse. Denne forståelse præsenteres kort i indledningen, hvor redaktørerne peger på tre træk, som er fælles for artiklerne. For det første, at man må være opmærksom på den hverdagssammenhæng, hvori mennesker lærer og arbejder. Nye mål og ordninger kan ikke uden videre implementeres uden hensyntagen til denne hverdag. For det andet, at den erfaringsbaserede læring i hverdagen ikke er nok til at skabe ny udvikling og kundskab. Det kræver afstand til og refleksion over hverdagslæringen. Og for det tredje, at viden, uddannelse og læring kan næppe studeres frugtbart uden hensyntagen til de samfundsmæssige og institutionelle sammenhænge, hvori læring indgår. Det drejer sig f.eks. om de voksende vidensklofter i samfundet, om kompetencekravene i arbejdslivets omstilling, og om den øgede kulturelle mangfoldighed i samfundet.

To artikler diskuterer det begreb, som er valgt til bogens titel: Livslang læring. Kjell Rubenson beskriver klart og velargumenteret, hvordan begrebet har ændret betydning. "Lifelong education" blev lanceret som program af UNESCO i slutningen af 60'erne og indebar ikke kun, at mennesker skulle have mulighed for at uddanne sig på mange tidspunkter frem gennem livet, men også at uddannelse skulle knyttes til mange slags læringskontekster i hverdagslivet. I en periode var der betydelig politisk opmærksomhed omkring disse ideer, men der blev aldrig udviklet realistiske strategier for implementering af dem, og efterhånden forsvandt de fra den politiske debat. I slutningen af 80'erne dukkede temaet livslang læring dog op igen, både i forskellige landes uddannelsespolitik og i overnationale organisationer som OECD og EU. Men indholdet er nu domineret af et økonomisk perspektiv. Man kan således tale om første og anden generation af begreber om livslang læring. En af de påfaldende forskelle er, at hvor første generation rummede et engagement for social lighed, er dette spørgsmål fraværende i 80'ernes og 90'ernes policydokumenter. Det skyldes ikke kun fremvæksten af en "vidensøkonomi" og nye kompetencebehov i arbejdslivet, men også at politikken nu bygger på en markedsideologi, som er grundlæggende skeptisk over for enhver indblanding fra regeringer. Rubenson diskuterer en række læringsteoretiske forudsætninger for livslang læring. Han konkluderer, at programmet er blevet en realitet for mange mennesker i den industrialiserede verden. Men den anden generation af begreber om livslang læring forsømmer at se kritisk på, hvordan sociale og kulturelle forhold skaber meget forskellige forudsætninger for livslang læring.

Den anden artikel om livslang læring, skrevet af Bernt Gustavsson, tager begrebet som udgangspunkt for at kritisere den institutionelle opsplittning af voksenuddannelsen i Sverige. Gustavsson hævder, at samtlige voksenuddannelsesinstitutioner arbejder både med erhvervsuddannelse, almen uddannelse og dannelse. Derfor er den institutionelle opdeling af voksenuddannelsen hverken funktionel eller rationel over for praksis. Jeg synes dog, at

Gustavsson i for høj grad bygger sin kritik på en generel opfattelse af, at al læring hænger sammen.

Begreber og teorier om læring er temaet for en række af artiklerne. En af de bedste er Staffan Larssons gennemgang af grundlæggende træk ved læreprocesser i hverdagslivet. Artiklen har karakter af en teoretisk syntese, men i noterne markerer Larsson sin stillingtagen til forskellige teoretiske retninger. Bosse Bergstedt skriver om bevidst og ubevidst læring som to veje til kundskab. Den første vej drejer sig om at sætte mål, og at arbejde for at nå disse mål. Den anden vej drejer sig om at åbne sig, at slå bro mellem det bevidste og det ubevidste. Bergstedt har ret når han peger på, at i forskningen om livslang læring forstås de ubevidste forhold oftest som forhindringer, der skal overvindes. Men artiklen er alligevel mindre vellykket. Den kommer til at handle for meget om psykoanalysens begreber (især i Lacans udlægning) og for lidt om anvendelsen af disse på voksnes læring. Den samme svaghed har en artikel om Foucaults perspektiv på kundskab og magt, som Bergstedt har skrevet sammen med Per Andersson.

Bernt Gustavsson og Ali Osman skriver om, hvordan læring præges af at foregå i et multikulturelt samfund. De fremhæver, at repræsentanter for den vesterlandske kulturarv ofte har forvekslet deres særinteresse med en almeninteresse. Men kritikken af dette må ikke føre til, at man betragter de forskellige kulturer i et samfund som helt adskilte fra hinanden. Gustavsson og Osman peger også på, at det er et centralt element i læring at distancere sig fra det kendte og hverdagsagtige. Det betyder, at kulturer ikke bare skal lære at fungere sammen i hverdagen; de må konfrontere egne og andres grundlæggende forståelser.

Hovedvægten i bogen ligger på teorier om og analyser af læring i tilknytning til arbejdslivet. Seks af bogens artikler handler om dette tema. Den væsentligste og bedste er Per-Erik Ellströms bidrag med titlen "Rutine og refleksion. Forudsætninger og forhindringer for læring i dagligt arbejde". Ellström registrerer en slags paradigmeskift, som kommer til udtryk dels i en bevægelse fra voksenuddannelse til voksenlæring, dels i en opblødning af grænsedragningen mellem uddannelse og arbejdsliv. Altså en stærkere betoning af uformel læring uden for de institutionaliserede uddannelsessystemer. Artiklen fremlægger en systematisk begrebslig ramme for at forstå sammenhængen mellem arbejdsliv og læring, og diskuterer derefter mulighederne for at skabe lærende arbejdspladser. Begrebsliggørelsen af forholdet mellem arbejde og læring sker ud fra et handlingsteoretisk perspektiv. Ellström peger i den forbindelse på, at teoretisk viden har ofte vist sig svær at overføre til praktisk handlen, men at den erfaringsbaserede læring på den anden side ofte bliver en ret begrænset, situationsbundet læring. Der er behov for at sammenkoble disse to former for læring. Ellström typologier over læringsformer og læringskontekster er et frugtbart bidrag til en mere sammenhængende forståelse. Med udgangspunkt i den opstillede referenceramme peger han på nogle faktorer, som har betydning for ansattes læring i det daglige arbejde. Det gælder f.eks. deltagelse i målformulering, planlægning og virksomhedsudvikling; arbejdsopgaver med højt læringspotentiale; information og dybere teoretiske kundskaber samt erfaringsudveksling og refleksion. Jeg savner dog en diskussion af, om arbejdslivet har potentiale til at indløse ambitionerne om sammenhæng mellem handlen og læring. Glenn Hultmans bidrag behandler nogle af de samme spørgsmål i en diskussion af forholdet mellem formel og uformel læring.

De øvrige artikler supplerer forståelsen af forholdet mellem læring og arbejdsliv med eksempler hentet fra forskellige forsknings- og udviklingsprojekter. Dan Rönnqvist og Camilla

Thunborg skriver om motiver til og virkninger af virksomheders personaleuddannelse, og Barbro Nilssons skriver om tilpasning og/eller udvikling i medarbejderuddannelse. Begge artikler er solide, men uden overraskelser. Mere interessant er Bo Davidssons og Per-Oluf Svedins artikel om forudsætninger for læring hos procesoperatører i papirindustri. De formår at koble begreberne om læringsmiljø til analysen af arbejdets udvikling, og peger bl.a. på to udviklingstendenser i arbejdet som læremiljø. I operatørarbejde med høj kompleksitet og stort spillerum for læring kan operatøren blive en reflekterende ekspert. Men hvis operatøren skal fungere som en menneskelig alarm med rene overvågningsopgaver, bliver det pædagogiske miljø fattigt. Dette tema bliver videreført i Per-Erik Ellströms og Maria Gustavssons artikel "Lærende produktion", der diskuterer erfaringer fra et udviklingsarbejde for procesoperatører.

Alt i alt synes jeg som sagt det er en god bog, folkene fra Linköping har skrevet. Artiklerne er velskrevne og klart tematiserede. I forhold til mange af de skrifter om voksenuddannelse og voksenlæring, der udgives i Danmark i disse år, er det teoretiske grundlag mere alsidigt og mindre modepræget. Jeg savner dog i bogen en af de inspirationskilder, som spiller en betydelig rolle i Danmark, nemlig den tyske kritiske teori. Og så finder jeg det kritisabelt, at bogen indsnævrer temaet "livslang læring" til næsten udelukkende at handle om læring i arbejdslivet. Forfatterne er selv ganske kritiske over for fokuseringen på produktion og økonomi i de nyere diskurser om livslang uddannelse, og de gør opmærksom på vanskelighederne ved at basere generel læring på arbejdslivets læringskontekster. Så hvorfor er der ikke artikler om voksnes læring i andre kontekster end arbejdslivet?